

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ
ПОЛОНІЙНА АКАДЕМІЯ В ЧЕНСТОХОВІ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ІМЕНІ А.Ю. КРИМСЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

КРИМ – ЦЕ УКРАЇНА: СТРАТЕГІЯ ДЕОКУПАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ

**Збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного
круглого столу з нагоди Дня спротиву окупації
Автономної Республіки Крим та міста Севастополя**

24 лютого 2023 року
м. Одеса

Видавництво
«Юридика»
2023

Організаційний комітет:

Дмитро Володимирович Швець – ректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент, полковник поліції (голова організаційного комітету);

Максим Вікторович Корнієнко – проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції (заступник голови організаційного комітету);

Борис Володимирович Бабін – д.ю.н., професор, експерт Асоціації Реінтеграції Криму, професор Національного авіаційного університету;

Лілія Георгіївна Матвєєва – завідувач кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції (заступник голови організаційного комітету);

Віктор Олексійович Кіктенко – директор Інституту сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України, доктор філософських наук, старший науковий співробітник (заступник голови організаційного комітету);

Андрей Крипський – ректор Полонійної академії в Ченстохові, доктор філософії, доктор богослов'я, гоноріс кауза, професор;

Ігор Йосифович Магновський – професор кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Лідія Борисівна Тарасенко – професор кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент;

Костянтин Євгенович Пальшков – доцент кафедри теорії та історії держави і права Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук, доцент

Матеріали видано в авторській редакції.

K82 **Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції** : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 року). – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 322 с.

ISBN 978-617-8263-10-2

Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного круглого столу «Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції» з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, що відбувся 24 лютого 2023 року в Одеському державному університеті внутрішніх справ.

УДК 341.38:341.223.2(477.75)

ISBN 978-617-8263-10-2

© Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023

Тарасенко Владислав Єгорович

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ

Тарасенко Лідія Борисівна

кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРНОЇ ДЕОКУПАЦІЇ КРИМУ В КОНТЕКСТІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО КОРИННІ НАРОДИ УКРАЇНИ»

Автономна Республіка Крим – найбільш строкатий у етнічному відношенні регіон України, в якому міцно сплелися різні гілки православ'я, ісламу та інших релігій. Цей фактор завжди значною мірою загострював питання етноконфесійної ідентичності та взаємодії. Саме ця специфіка була і ще довго залишатиметься, у тому числі, й унаслідок деокупації, найвагомішим чинником розвитку автономії, а також конфліктогенним чинником етнополітичної ситуації в Криму. У зв'язку з цим сьогодні є необхідність повести мову про корінні народи Автономної Республіки Крим – кримських татар, караїмів, кримчаків.

Протягом другої половини XX – початку XXI ст. ст. міжнародними інституціями було прийнято міжнародно-правові документи, спрямовані на захист прав корінного населення: у 1957 р. – Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) № 107, у 1989 р. її було замінено оновленою Конвенцією «Про корінні народи і народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах» № 169, яка посилює норми щодо визнання традиційних цінностей, інститутів і звичаєвого права; поглиблює поняття «земля» і «територія», встановлює нові положення про право на природні ресурси, які містяться в землях корінних народів, право повернення на землі пращурів, з яких вони були виселені; запроваджує право на самоідентифікацію, право на консультації і участь у справах, право

визначати власні пріоритети, положення про міжнародні контакти й співробітництво [1].

13 вересня 2007 р. Генеральна Асамблея ООН схвалила Декларацію про права корінних народів [2].

Конституцією України вперше на найвищому юридичному рівні зафіксовано існування в Україні поряд з національними меншинами корінних народів (ст. 11 Конституції України), і їхні права віднесено до найважливіших питань суспільних відносин, які мають визначатися виключно законами України (п. 3 частини першої ст. 92 Конституції України) [3].

Проте Верховна Рада України протягом довгого часу не спромоглася прийняти навіть рішення про визнання кримських татар корінним народом Криму, це було зроблено лише 20 березня 2014 р., коли вже відбулася окупація Автономії.

Лише у липні 2021 року Верховна Рада України нарешті (і це – через 30 років незалежності! Тобто 30 років права корінних народів залишалися поза увагою українського законодавця) задля сприяння консолідації та розвитку української нації, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів України, відповідно до Конституції України та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, прийняла Закон «Про корінні народи України», що визначає права корінних народів України та особливості їх реалізації [4].

Відповідно до Закону корінний народ України – це автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України.

Корінними народами України, які сформувались на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми, кримчаки [4]. Ці народи не мають власних державних утворень за межами України, на відміну від національних меншин, які за межами нашої держави мають державні утворення.

На території нашої держави мешкає приблизно 300 000 кримських татар. Величезною трагедією цього народу у XX ст. стала його депортація у 1944 р. сталінським тоталітарним режимом. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років XX ст. після визнання сталінських депортацій злочинними, депортовані почали повертатися на батьківщину. Проте в Україні була відсутня чітка комплексна державна політика, законодавчо не врегульовано процеси добровільного повернення (репатріації), адаптації та інтеграції в українське суспільство депортованих, ігнорувалися їхні законні інтереси та права.

На думку багатьох державців, після повернення українського суверенітету над територією Криму на півострові повинна з'явитися національно-територіальна автономія кримських татар як корінного народу. Саме це, згідно з нормами міжнародного права і Декларації ООН про права корінних народів, дає їм колективні права, у тому числі право на самовизначення в межах існуючих держав. Національно-територіальна автономія повинна гарантувати корінним народам можливість навчання рідною мовою та використання її в державних установах, а також право пропорційного представництва в місцевих органах влади і самоврядування в місцях компактного проживання. Тобто, можливість збереження своєї ідентичності за відсутності власної суверенної держави [5].

Співголова депутатського об'єднання «Кримська платформа» Рустем Умеров зазначає: «Ми на рівні закону закріплюємо культурні, освітні та мовні права корінних народів. Наприклад, видавати ЗМІ мовою корінних народів. Це особливо важливо сьогодні в контексті щоденних утисків та репресій корінних народів в окупованому Криму. Наприклад, там закрились всі 12 незалежних кримсько-татарських ЗМІ, а рідною мовою в Криму навчаються лише 3 % дітей. Це прямий шлях до знищення мови та культури корінного народу України – кримських татар», – пояснив політик. Новий закон також відкриває можливості для кращого фінансування представницьких органів корінних народів – наприклад Меджлісу і Курултаю [5].

Караїми – як самий нечисленний народ у світі – занесені до Червоної Книги ООН. В Україні, за останнім переписом 2001 року, мешкало 1196 караїмів, з яких половина – у Криму. Кримські караїми як

етнос зникають, тому потребують спасіння та збереження. Закон «Про корінні народи України» закріплює за караїмами статус народу, що не має іншої батьківщини, крім України. Кримські караїми – єдиний народ у світі, для якого караїмське віросповідання є національною релігією, що успадкована від предків – хазар. Вони – наступники хазарської культури та тюркських традицій. 21 травня 1989 р. було створено Кримське караїмське товариство, а в 1996 р. було зареєстровано Всеукраїнську Асоціацію «Кримкарайлар», основними завданнями якої є спасіння народу та його святинь, відродження релігії та культури, збереження етносу. Чисельність караїмів з їхньою унікальною мовою, історією і культурою дійшла до тієї межі, коли їхнє подальше існування виявилось під питанням. Але їхні традиції в освіті і мистецтві, їхня енергія і рівень організації – те, що робить народ цивілізованим, а суспільство – громадянським, – не можуть не викликати захоплення. Все ж треба розуміти, що караїми самостійно проблеми свого відродження не вирішать, це нереально без фінансової підтримки держави, яка виснажена війною. Вочевидь, що внаслідок деокупації Криму виживання цього малого народу не зможе бути внутрішньою справою України.

У числі зниклих можуть опинитися і кримчаки. Згідно перепису населення 2001 року, в Україні мешкало 406 кримчаків. Розселені вони були переважно у Криму, невелика кількість також розсіяна по більшості регіонів України. Сформувалися вони, очевидно, на базі місцевого населення, яке прийняло юдейську релігію, з пізнішим змішанням, ймовірно, хазарського, єврейського, італійського та частиною татарського (вірніше тюркського) елемента. Самі кримчаки стверджують, що належать до самостійної народності.

Кримчацька мова близька до кримськотатарської, належить до тюркських мов, але, на жаль, сьогодні цією мовою володіють лише люди похилого віку, решта рідною вважає переважно російську мову.

Загроза повної асиміляції, обмеженість у користуванні ресурсами рідного краю, відсутність належного представлення в органах державної влади, відновлення та розвиток національної культури, мови, освіти – далеко неповний список проблем, які мали кримчаки ще до окупації Криму Російською Федерацією, а зараз ці проблеми

тільки нашаровуються. Найбільше кримчаки потребували і потребуватимуть допомоги у збереженні їхньої культури та мови: не всі знають свою рідну мову, не знають елементів культури. Тому, передусім, кримчакам потрібна підтримка держави для розвитку національних шкіл. У 1989 р. було створено культурно-просвітницьке товариство кримчаків «Кримчахлар» з метою відродження національної культури і вже майже загубленої рідної мови.

Закон «Про корінні народи України» серед іншого проголошує право корінних народів України відроджувати, використовувати, розвивати і передавати майбутнім поколінням свої історію, мови, традиції, писемність і літературу, відновлювати та зберігати об'єкти матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, відновлювати історичну топоніміку корінних народів України, право створювати свої заклади освіти або співпрацювати із закладами освіти усіх форм власності з метою забезпечення вивчення мови, історії, культури відповідного корінного народу та навчання мовою відповідного корінного народу. Держава гарантує можливість вивчення мов корінних народів України. Держава гарантує дослідження, збереження та розвиток мов корінних народів України, що перебувають під загрозою зникнення [4].

Унаслідок тривалого часу перебування Криму під російською окупацією проблеми в культурній сфері накопичуються все більше, а їхнє вирішення в період деокупації буде залежати від чітко визначеної ефективної державної політики щодо корінних народів, гарантій реалізації їхніх етнокультурних і конфесійних потреб, адже ці питання завжди є «лакмусовим папірцем», що визначає безпечний стан суспільства і держави.

Література:

1. Про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах : Конвенція МОП № 169 від 27 червня 1989 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_188 (дата звернення: 01.02.2023).
2. Декларація про права корінних народів : прийнята Резолюцією 61/295 Генеральної Асамблеї від 13 вересня 2007 р. URL: ni.biz.ua/8/8_18/8_187031_deklaratsiya-o-pravah-korennih-narodov.html (дата звернення: 01.02.2023).

3. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2023).
4. Про корінні народи України : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 38. ст. 319. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1616-20> (дата звернення: 01.02.2023).
5. Що означає новий закон для корінних народів? URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/natsionalno> (дата звернення: 01.02.2023).

Рижков Едуард Володимирович Колабораціонізм у питанні деокупації Криму	226
Савченко В.О. Проблематика недійсності правочинів, вчинених на тимчасово окупованій території АР Крим	230
Серватюк Людмила Василівна Міжнародно-правові інструменти формування деокупаційної політики України	235
Сиводед Іван Сергійович Міжнародно-правові заходи деокупації Криму в контексті видворення цивільного населення за межі Кримського півострова	239
Сідоренко Юлія Михайлівна Окупований Крим та злочинні депортації російськими загарбниками української молоді	241
Сіньова Людмила Миколаївна Волонтерство в Україні в період воєнного стану	246
Скляр Олександр Сергійович, Дрознік Дені Русланович Зимове спорядження правоохоронців як невід’ємний атрибут екіпірування в умовах воєнного стану	250
Тарасенко Владислав Єгорович, Тарасенко Лідія Борисівна Деякі проблеми культурної деокупації Криму в контексті Закону України «Про корінні народи України».	256
Тицька Яна Олександрівна Імітація «наукової діяльності» і пропаганда агресора в окупованому Криму	261
Ульянов Олексій Іванович Інформаційна політика в умовах воєнного стану	266
Федіна Наталія Василівна Гарантії прав людини і основоположних свобод як засіб забезпечення верховенства права на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя	269